חבטינהו לא אכל נקרינהו לא אכל אמר להו דלמא לא מעשרן עשרינהו ואכל אמר ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאכילין אותה טבלים [א] ומי מיחייבא והתנן הלוקח לזרע ולבהמה וקמח לעורות ושמן לנר ושמן לסוך בו את הכלים פטור מהדמאי התם הא אתמר עלה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שלקחן מתחלה לבהמה אבל לקחן מתחלה לאדם ונמלך עליהם לבהמה חייב לעשר והתניא הלוקח פירות מן השוק לאכילה ונמלך עליהן לבהמה הרי זה לא יתן לא לפני בהמתו ולא לפני בהמת חברו אלא אם כן עישר שמע רבי נפק לאפיה אמר ליה רצונך סעוד אצלי אמר לו הן צהבו פניו של רבי אמר לו כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני ישראל קדושים הן יש רוצה ואין לו ויש שיש לו ואינו רוצה וכתיב [1] אל תלחם [את] לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך ולבו בל עמך ואתה רוצה ויש לך מיהא השתא מסרהיבנא דבמלתא דמצוה קא טרחנא כי הדרנא אתינא עיילנא לגבך כי אתא איתרמי על בההוא פיתחא דהוו קיימין ביה כודנייתא חוורתא אמר מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו שמע רבי נפק לאפיה אמר ליה מזבנינא להו אמר ליה [2] ולפני עור לא תתן מכשול מפקרנא להו מפשת היזקא עקרנא להו איכא צער בעלי חיים קטילנא להו איכא [3] בל תשחית הוה קא מבתש ביה טובא גבה טורא בינייהו בכה רבי ואמר מה בחייהן כך במיתתן על אחת כמה וכמה דאמר ר' חמא בר חנינא גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן שנאמר [4] ויהי הם קוברים איש והנה ראו [את] הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו אמר ליה רב פפא לאביי ודילמא לקיומי ביה ברכתא דאליהו דכתיב [5] ויהי נא פי שנים ברוחך אלי אמר ליה אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא במה איקיים כדאמר ר' יוחנן שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת שנאמר [6] אל נא תהי כמת אמר ר' יהושע בן לוי למה נקרא שמן ימים שאימתם מוטלת על הבריות דאמר ר' חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה והא קחזינא דחיי אימא וחיית והא קחזינא דמיתסי דחיוורן ריש כרעייהו קא אמרינן [7] אין עוד מלבדו אמר רבי חנינא ואפילו כשפים ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה דרבי חנינא אמר לה שקולי לא מסתייעא מילתיך אין עוד מלבדו כתיב והאמר ר' יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה שאני ר' חנינא דנפישא זכותיה ואמר ר' חנינא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה שנאמר [8] מה' מצעדי גבר כוננו [9] ואדם מה יבין דרכו א"ר אלעזר דם ניקוף מרצה כדם עולה אמר רבא בגודל ימין ובניקוף שני והוא דקאזיל לדבר מצוה אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו:

א"ר

חבטינהו. בנפה חבטינהו לנקותם וויניר"א בלע"ז. וליכא למימר לשון דישה דמעיקרא היו עומדים בקליפתן דאם כן אמאי לא אכלה מעיקרא הרי לא נתחייבו במעשר עד שיתמרחו בכרי דכתיב ראשית דגנך [דברים יח] ותנן בהדיא (פאה פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד אשר ימרח דכל אכילת בהמה חשיב אכילת עראי: **נקרינהו.** בירים מן האבנים והפסולת: **ומי מיחייבא.** מאכל בהמה הנלקח מעם הארץ כלום גזרו עליו משום דמאי ואע"פ שאילו ודאי לא עישרו היה מחייב לעשר על ספק מיהא לא (א) גזור דתנן הלוקח מעם הארץ פירות מן השוק לזרע ולבהמה אע"פ שהזרע ומאכל בהמה בכלל שאר תבואה הן וחייבין במעשרות לא גזרו עליהם משום דמאי דמסתמא רוב עמי הארץ מעשרין הן ולא החמירו חכמים על הדמאי כל כך: **לעורות.** לעבדן: **והסיכא.** בניחותא. והנך שעורים לאדם לקחום מתחלה: **שמע רבי.** דהוה קאתי ר' פינחס: **רצונך סעוד אצלי.** יהי רצונך לסעוד אצלי: **זהבו פניו.** שמח מפני שלא היה ר' פינחס רגיל ליהנות משל אחרים כדלקמן: **אמר ליה.** רבי פינחס וכי סבור היית שמודר הנאה מישראל אני: **ישראל קדושים הם.** וראויין ליהנות מהם: **אבל יש רוצה.** להנות אחרים משלו ואין יכולת בידו וממנו איני רוצה ליהנות שלא אכביד עליו: **ויש שיש.** יכולת בידו ואינו רוצה להנות אחרים ואע"פ שאומר בא וסעוד אין לבו חפץ ואיני נהנה ממנו משום דכתיב אל תלחם לחם רע עין: **אל תלחם.** אל תסעוד. לחם לשון סעודה כדכתיב (שמואל א כ) לא בא אל הלחם וכתיב (דניאל ה) בלשאצר מלכא עבד לחם רב: **כמו שער.** כאילו אתה פותח שער בבטנו. וי"א לשון מרירות כמו (ירמיה כט) כתאנים השוערים: **מסרהיבנא.** לשון בהלה ומהירות כלומר צריך למהר ולילך לדבר מצוה ואין פנאי לסעוד: **כודנייתא.** פרדות ושל רבי היו: **מלאך המות.** שמכה ושוב אין המכה חיה כדלקמן: **ולפני עור וגו'.** דכי היכי דאסירן לך אסירן לאחריני. והא ליכא למימר דמזבן להו לעובדי כוכבים דתנן אין מוכרין להם בהמה גסה (ע"ז דף יד:): **מפקרנא להו.** אשלחם ביערות דעלמא להפקר: **מפשת היזיקא.** דמתוך שלא יהיו נשמרות ירבו נזקין: **עקרנא.** שלא יוכלו לבעוט ובל תשחית ליכא שיהו ראויות לרישה: **עקרנא.** מנשר פרסותיהן ועדיין הן יכולין לילך: **מכתש.** מפליל ומכרו בשבועות (דף ל:). ה)מבתש גרסינן בבי"ת ולא בכ"ף: **גבה טורא בינייהו.** והבדילן: **בחייהן.** של צדיקים כך נותן הקדוש ברוך הוא לבו על אותם שלא להעביר דעתם שגרם הדבר שנכנס בפתח הפרדות שיפרוש ולא יעבור על דעתו הראשונה שאין דרכו לסעוד משל אחרים כדלקמן: **על אחת כמה וכמה.** שהרי במיתתן גדולים יותר מבחייהן כדאמר רבי חמא: **קוברים איש.** רשע היה ולא ניתן להיקבר אצל צדיקים: **ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי.** ואילו בחייו כשרצה להחיות בן השונמית הוצרך לשום פיו על פיו ועיניו על עיניו ולבקש רחמים: **ודלמא לקיומי ברכתא דאליהו.** דלא סגי שלא תתקיים דכתיב בצדיקים (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך ולאו משום אלישע הוה: **פי שנים.** אליהו החיה בן הצרפית ואלישע בן השונמית וצריך להחיות עוד אחר: **אי הכי.** דליקיומי ברכתא דאליהו: **היינו דתניא.** בתמיה. (ב) ואי משום ברכתא דאליהו היה צריך להחיות ממש כמו שעשה אותו שהחיה אליהו אלא לאו ש"מ משום אלישע הוה ולא הוה צריך לאלישע אלא לסלקו מאצלו והחייהו עד שנסתלק משם: **אל נא תהי כמת.** בצרעת מרים כתיב: **למה נקרא שמם.** דכודנייתא ימים דכתיב (בראשית לו) אשר מצא את הימים: **לא שאלני.** רבי חנינא רופא היה ומהכא מייתי לה במסכת יומא כהולאו לו: **וחיה.** משמע שמת המוכה: **וחייה.** לשון נקבה ואמכה קאי שאין המכה מתרפאת: **אין עוד מלבדו.** משום רבי חנינא נקט לה: **אפילו כשפים.** אין מלבדו כלומר שלא מדעתו שהם אין גזירה מלפניו אין מריעין לו לאדם: **מהדרא.** מחזרת וטורחת שלא יבין: **למשקל עפרא.** ולעשות לו כשפים להמיתו: **כשפים.** נוטריקון מכחישים פמליא של מעלה שלא גזרו על אדם זה למות והוא מת על ידי כשפים: **נוקף.** נוגף אישופיי"ר בלע"ז: **מכריזין.** גזרו עליו: **מרצה.** מכפר: **גודל ימין.** מפני שהוא נוגף בכח ומצטער הרבה: **ובניקוף שני.** קודם שנתרפא הראשון: **בלע.** ברכת המוציא שלא רצה לאכול כזית משל אחרים:

ליכן

הא אתמר עלה אמר רבי יוחנן כו'. במסכת שקלים (פ"ה ה"א) ובמסכת דמאי בירושלמי ובבראשית רבה (פ' ס') לא משני מידי אלא השיב להם דמאמרא אנפשה: **ויש שיש לו ואינו רוצה.** ואפ"ה איקרו קדושים שמזמן את חבירו לאכול אצלו מפני הבושת: **מסרהבנא.** ממהר אני כדמתרגמינן וימהרו לשפוך דם (משלי א) ויסרהבון: **גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם כו'.** פירש בקונטרס דדריש ממה שהחיה בנגיעה בעלמא כדכתיב ויגע ויחי וקשה דא"כ מאי פריך ודילמא לקיומי ברכתא דאליהו מ"מ היה גדול כמה שטרח להחיותו בחייו יותר מבמותו ונראה דנפקא ליה ממה שבחיי הצדיקים נוגעים בהם כמה רשעים ויושבים אצלם ושם לא היה לו רשות להתעכב אצלו:

והא

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פי"ג מהלכות מעשר הלכה יד סמג עשין קלה:
לז ב ג מיי' שם הלכה טו:
לח ד [מיי' פ"ה מהל' דיעות הלכה ג]:

◆

גליון הש"ס

גמ' שמכחישין פמליא של מעלה. עיין תשובת הריב"ש סי' לג:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומי מיחייבא וכו' לא גזור הס"ד ואח"כ מ"ה והתנן: (ב) ד"ה היינו וכו' דאי משום וכו' להחיותו ממש:

◆

מוסף רש"י

ויחי ויקם על רגליו. אותו הנקבר נביא השקר היה, הוא הנביא אשר השיב את עידו לאכול ולשתות בית אל ונענש עידו על זו והמיתו האריה, ובשמת אחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל מקום שיקבר אצלו אחייהו (סנהדרין מז.). כשפים. נוטריקון כחש מליא של מעלה, שעל מי נגזר לחיות ממיתין (סנהדרין סז:). נוקף. לשון הכאה ומכה (סוטה מח.).

◆

שיטה מקובצת

א] ומי מיחייבא. ב ומי מחייב: ג] מסרהיבנא דבמילתא. ב נ"א מסרהיבנא מילתא דמצוה כי הדרנא כו':

◆

רבינו גרשום

קרינהו ולא אכל כלומר בירורים מן הצרורות ומן פסולת ועדיין לא אכל חשינה). [חבטינהו] כברום בכברה: לזרע ורוע בשדה וכו' פטורין ן הדמאי וכן הכי בבהמה א איתמר עלה לא שנו ". והא תניא הלוקח " כלומר בניחותא: קא תי וכו'. ר' נפק לאפיה בי פינחס שהלך לפדיון ו' צהבו פניו של רבי לומר שמח. אמר ליה מדומה אתה כו' כלומר זה שמחת כל כך: כי מו שער בנפשו כו' לומר רע עין לדומה ציניו מי האוכל בלחמו לומר) כמו שיש לו שער נפשו ושער לשון כמו תורים שערוריתא ויאכל ל מה שיש בשלחנו. י הא כלומר מכל קום מסרהבנא בדבר צוה כלומר עכשיו אני מהר לדבר מצוה ואיני ול עכשו לסעוד אצלך: דנייתא חיורייתא כלומר דות לבנות: עקרנא להו שון ואת סוסיהם תעקר. ה קא מבתש ביה טובא לומר מבקש ממנו יותר " עד שבועם. גבה רא בינייהו. ויגע האיש נצמות אלישע כו' האיש קוברין היה רשע ולא ה הב"ה שיגע בעצמות לישע ושיקבר בקרוב לו חייהו קבה"ו שיעמוד ויסתלק מעל אלישע

מסורת הש"ס

א) דמאי פ"א מ"ג, ב) סנהדרין מז. וע"ש, ג) יומא מט., ד) סנהדרין סז:, ה) [היינו ע"פ גי' הערוך] [ערך כתש, ולאה דק"ם שבועות ל:], ו) [פ"א ה"ג].

◆

תורה אור השלם

1. אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן וְאַל תִּתְאָיו לְמַטְעַמֹּתָיו: משלי כג ו
2. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד
3. כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: דברים כ יט
4. וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ וְהִנֵּה רָאוּ אֶת הַגְּדוּד וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וַיֵּלֶךְ וַיִּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע וַיְחִי וַיָּקָם עַל רַגְלָיו: מלכים ב יג כא
5. וַיְהִי כְעָבְרָם וְאֵלִיָּהוּ אָמַר אֶל אֱלִישָׁע שְׁאַל מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ בְּטֶרֶם אֶלָּקַח מֵעִמָּךְ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי: מלכים ב ב ט
6. אַל נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: במדבר יב יב
7. אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ: דברים ד לה
8. מֵיְיָ מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ: תהלים לז כג
9. מֵיְיָ מִצְעֲדֵי גָבֶר וְאָדָם מַה יָּבִין דַּרְכּוֹ: משלי כ כד

◆

לעזי רש"י

וויניר"א [ווני"רן]. לכבור.
אישופיי"ר [אצופי"רן]. להכות, לרפוק.

◆

רבינו גרשום (המשך)

ועמד מקברו ולאחר שעמד מקברו ונסתלק משם מיד נפל ומת דכתיב ולביתו לא הלך ואי כדיקא אמרת משום ברכתא דאליהו היה הולך לביתו וחיה כשאר בני אדם אלא ודאי לא חי אלא כדי שיסתלק מעל אלישע: אי הכי היינו דכתי' על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא במאי בו התקיים ברכתא דאליהו. שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה וכו': אימא וחיית כלומר שהיא חייה אלא המכה לא מיתסי: דחיוורן ריישי ברעיהו קא אמרינן. כלומר דהיא עצמה שחורה ורישי כרעייהו חיוורן. (אין עוד שמכחישין) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה. לשון ניקוף כשמכה אדם רגלו באבן ויוצא ממנו דם והוו ניקוף: בגודל ימין ובניקוף שני כלומר דברגל של ימין שטע אדם ביותר מן שמאל וכשמכה אדם ברגלו באבן ברגלו ומנקפו ביותר ובניקוף שני שפעם אחת כבר ניקף ויש לו מכה וניקף בו בפעם

ל׳ נראה דצ"ל דומה בעיניו כי האוכל בלחמו כמו שיש לו שער בנפשו ושער לשון מרורים כמו כתאנים השוערים כלומר שחושב שיאכל וכו׳.